

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ КРАЇНИ

THE PLACE AND ROLE OF THE FOOD INDUSTRY IN THE ECONOMIC SYSTEM OF THE COUNTRY

У статті проаналізовано місце та роль харчової промисловості в економічній системі країни. Наведено співвідношення обсягу реалізованої продукції галузі та ВВП у динаміці за 2010–2020 роки. У табличній формі наведено основні показники соціально-економічного розвитку країни та обсяги виробленої продукції у харчовій промисловості. На основі цих даних за допомогою табличного процесора Excel по чергово за коефіцієнтом кореляції визначено залежність між загальним обсягом виробленої продукції в харчовій промисловості в Україні та основними макроекономічними показниками. Здійснено ранжування за коефіцієнтом кореляції зв'язку між обсягом виробленої продукції у харчовій галузі та макроекономічними показниками. Виділено чотири групи щодо впливовості на обсяг виробленої продукції у харчовій галузі. До першої групи факторів, що найбільше впливають на обсяг виробленої продукції харчової промисловості, віднесено такі макроекономічні чинники, як середнє значення валютного курсу, кількість домогосподарств, середньооблікова кількість працівників за видами економічної діяльності, депозити. За результатами дослідження дійшли висновку, що харчова галузь має суттєве значення для зростання ВВП країни та значний потенціал для росту, а також потребує додаткових інвестиційних ресурсів задля розвитку.

Ключові слова: харчова промисловість, обсяг виробленої продукції, ранжування, чинники впливу, макроекономічні показники, додана вартість.

В статті проаналізовані місце і роль харчової промисловості в економічній системі країни.

Приведено соотношение объема реализованной продукции отрасли и ВВП в динамике за 2010–2020 годы. В табличной форме приведены основные показатели социально-экономического развития страны и объемы производимой продукции в пищевой промышленности. На основе этих данных с помощью табличного процессора Excel поочередно по коэффициенту корреляции определена зависимость между общим объемом произведенной продукции в пищевой промышленности в Украине и основными макроэкономическими показателями. Осуществлено ранжирование по коэффициенту корреляции связи между объемом произведенной продукции в пищевой отрасли и макроэкономическими показателями. Выделены четыре группы по влиятельности на объем производимой продукции в пищевой отрасли. К первой группе факторов, наиболее влияющих на объем произведенной продукции пищевой промышленности, отнесены такие макроэкономические факторы, как среднее значение валютного курса, количество домохозяйств, среднесписочное количество работников по видам экономической деятельности, депозиты. По результатам исследования пришли к выводу, что пищевая отрасль имеет существенное значение для роста ВВП страны и значительный потенциал для роста, а также требует дополнительных инвестиционных ресурсов в целях развития.

Ключевые слова: пищевая промышленность, объем произведенной продукции, ранжирование, факторы воздействия, макроэкономические показатели, добавленная стоимость.

УДК 338.439

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.70-11>

Драгун А.О.

аспірант кафедри маркетингу

та логістики

Український державний

хіміко-технологічний університет

Dragun Andriy

Ukrainian State University

of Chemical Technology

Based on the significant relevance of the study and analysis of previous studies, previously unresolved parts of the overall problem were identified and the purpose of the study was formulated. The aim of the article was to determine the general systemic relationships of the dynamic development of the food industry of Ukraine under the condition of accelerating the formation of a stable economy. The article analyzes the place and role of the food industry in the economic system of the country. The ratio of the volume of sold products of the industry to GDP in the dynamics for 2010–2020 is given. The tabular form shows the main indicators of socio-economic development of the country and the volume of output in the food industry. Based on these data, using the Excel spreadsheet, the correlation coefficient was determined alternately between the total volume of products produced in the food industry in Ukraine and the main macroeconomic indicators. The correlation coefficient between the volume of food production and macroeconomic indicators is ranked. There are four groups on the impact on the volume of production in the food industry. The first group of factors that most affect the volume of food production includes macroeconomic factors such as the average exchange rate, the number of households, and the average number of employees by type of economic activity, deposits. In order to determine the place and role of the food industry among other types of economic activity in Ukraine, we conducted an analysis of the gross value added. The dynamics of value added in the food industry for 2013–2019 is shown in graphical form. The forecast of value added in the food industry based on a certain equation of the trend line of value added in food production showed that by 2025 value added will continue to grow to UAH 170 billion. For comparison, the graph shows the structure of gross value added by type of economic activity in Ukraine in 2019. It is concluded that in 2019 the largest share in the creation of value added was industry (36.02%). According to the results of the study, it was concluded that the food industry is essential for the growth of the country's GDP and significant potential for growth and needs additional investment resources for its development.

Key words: food industry, volume of production, ranking, impact factors, macroeconomic indicators, value added.

Постановка проблеми. Харчова промисловість України відіграє ключову роль в економіці країни. Промисловість налічує понад 40 різноманітних підгалузей виробництва. В харчовій промисловості працюють тисячі великих, середніх і малих підприємств (в тому числі, мікропідприємств) різних форм власності. Водночас галузь,

як і інші підгалузі промисловості, на сучасному етапі розвитку перебуває в непростих економічних умовах.

Перспективні напрями розвитку галузі повинні бути націлені на підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості, покращення інвестиційного клімату, оптимізацію

управлінських процесів, захист інтересів споживачів та працівників, удосконалення законодавчої бази. Дослідження розвитку однієї з ключових галузей вітчизняної промисловості дасть можливість визначити шляхи для поступового врегулювання економічної ситуації в країні, забезпечення населення високоякісною продукцією, підвищення стандартів якості та безпеки продуктів харчової промисловості, тому варто сказати, що перспективи розвитку харчової промисловості безпосередньо залежатимуть від зростання галузі, її конкурентоспроможності та ефективності економічних важелів впливу [1; 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням динамічного розвитку харчової промисловості України присвячено достатньо наукових робіт економістів, таких як О.М. Алімов, А.І. Даниленко, В.М. Трегобчук, О.О. Веклич, В.В. Венгер, А.О. Заїнчковський, А.О. Коваленко, С.І. Князєв, Л.В. Дейнеко, Е.І. Шелудько, М.П. Сичевський, М.Ф. Кропивко, В.П. Немчук, В.В. Россоха, С.О. Юшин, Н.В. Усата, Т.Л. Мостенська, І.В. Федулова. Водночас багато аспектів наукової проблематики, пов'язаної з узагальненням результатів роботи харчової промисловості України в економічному сенсі, залишаються недостатньо розкритими та обґрунтованими, тому потребують відповідної уваги з боку академічного сектору економічного профілю.

Незважаючи на достатню кількість сучасних наукових напрацювань із цієї проблематики, недостатньо дослідженими залишилися питання взаємозв'язку загальносистемних детермінант розвитку економіки та сектору харчової промисловості. Попри велику кількість аналітичних оглядів інноваційного складника та інноваційної активності економіки, причино-наслідковий вплив їх перетинання також є недостатньо з'ясованим.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні загальносистемних взаємозв'язків динамічного розвитку харчової промисловості України за умови прискорення формування стабільної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для визначення місця галузі в економічній системі можемо порівняти ВВП країни та обсяги реалізованої продукції харчової промисловості. В Україні в системі видів економічної діяльності вона класифікується як виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (код за КВЕД 10+11+12), а виробництво харчових продуктів має код за КВЕД 10.

У табл. 1 наведено співвідношення обсягу реалізованої продукції галузі та підгалузі й ВВП у динаміці за 2010–2020 роки.

Як видно з наведених даних, частка харчової промисловості в структурі ВВП найменше значення мала у 2019 році (17,8%). Цей показник мав стійку тенденцію до зростання до 2016 року, а в наступні три роки почав знижуватися.

За даними Державної служби статистики України, у 2016 році внесок харчової промисловості у ВВП склав 22,0%, у 2014 році – 21,8%, у 2015 році – 21,9%. Ці роки характеризуються найбільшими показниками виробництва продукції до ВВП України. Отже, харчова галузь має суттєве значення для зростання ВВП країни та значний потенціал для росту, а також потребує додаткових інвестиційних ресурсів задля розвитку [4].

У табл. 2, 3 наведено основні показники соціально-економічного розвитку країни та обсяги виробленої продукції у харчовій промисловості за I та II групами. На основі цих даних за допомогою табличного процесора Excel почергово за коефіцієнтом кореляції визначено залежність між загальним обсягом виробленої продукції в харчо-

Таблиця 1

Співвідношення обсягу реалізованої продукції харчової галузі та ВВП у динаміці за 2010–2020 роки

Рік	Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, всього, млрд. грн.	Виробництво харчових продуктів, млрд. грн.	Співвідношення виробництва харчових продуктів та всього виробництва харчової промисловості, %	ВВП, млрд. грн.	Співвідношення, виробництва харчової промисловості та ВВП, %
2010	206,5	162,0	78,6	1 082,6	19,1
2011	240,0	190,3	79,3	1 316,6	18,2
2012	283,0	209,5	74,0	1 408,9	20,1
2013	298,3	225,5	75,6	1 454,9	20,5
2014	341,6	271,7	79,5	1 566,7	21,8
2015	432,5	338,5	78,3	1 979,5	21,9
2016	523,4	427,2	81,6	2 383,2	22,0
2017	643,1	515,2	80,1	2 982,9	21,6
2018	681,4	547,4	80,3	3 558,7	19,2
2019	706,9	571,9	80,9	3 974,6	17,8
2020				4 194,1	

Джерело: [4]

вій промисловості в Україні та основними макро-економічними показниками.

Результати щодо визначення зв'язку між обсягами виробленої продукції та основними соці-

ально-економічними показниками наведено в табл. 4.

На основі виконаних розрахунків можна зазначити, що найбільший вплив на обсяг виробленої

Таблиця 2

Основні показники соціально-економічного розвитку країни та обсяги виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (перша група)

Рік	Обсяг виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, млрд. грн.	Депозити, млрд. грн.	Кількість домогосподарств, тис. од.	Кредити, млрд. грн.	Капітальні інвестиції в харчову галузь, млн. грн.	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Зайняте населення за видами економічної діяльності, тис. осіб
	У	Х1	Х2	Х3	Х4	Х5	Х6
2010	206,5	416,7	17 746	732,8	7 688,9	2 250	20 266
2011	240,0	491,8	17 675	801,8	11 984,3	2 648	20 324
2012	283,0	572,3	17 687	815,1	11 881,7	3 041	19 261
2013	298,3	670,0	17 656	910,8	14 454,1	3 282	19 314
2014	341,6	675,1	17 607	1020,7	13 313,6	3 480	18 073
2015	432,5	716,7	16 575	981,6	12 653,0	4 195	16 443
2016	523,4	793,5	16 574	998,7	16 938,5	5 183	16 277
2017	643,1	898,8	16 506	1016,7	17 944,8	7 104	16 156
2018	681,4	933,0	16 429	1073,1	23 088,9	8 865	16 361
2019	706,9	1 071,7	15 962	971,9	20 523,4	10 497	16 578
2020		1 297,5		965,0	20 532,5		
2021 (червень)					8 869,8		

Таблиця 3

Основні показники соціально-економічного розвитку країни та обсяги виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (друга група)

Роки	Середньооблікова кількість працівників за видами економічної діяльності, тис. осіб	Валовий внутрішній продукт на одну особу, грн.	Середньомісячний наявний дохід на одну особу, грн.	Середнє значення курсу долара США, грн.	Кількість населення України, тис. осіб	ВВП, млрд. грн.	Індекс інфляції, %	Прибуток, змішаний дохід, млрд. грн.
	Х7	Х8	Х9	Х10	Х11	Х12	Х13	Х14
2006								
2010		20 564	3 998,2	7,79	45 795,9	913,34	112,3	129,8
2011		24 429	4 807,7	7,94	45 644,4	1 082,57	109,1	160,0
2012	10 165	29 519	6 026,7	7,95	45 560,3	1 316,6	104,6	200,2
2013	9 958	32 002	6 618,7	7,99	45 447,0	1 408,89	99,8	224,9
2014	9 729	33 473	6 671,6	7,99	42 784,3	1 454,93	100,5	243,7
2015	8 797	36 904	7 400,2	11,89	42 605,0	1 566,73	124,9	254,3
2016	8 332	46 413	8 380,2	21,86	42 434,2	1 979,46	143,3	254,5
2017	8 244	55 899	9 810,0	25,55	42 233,4	2 385,37	112,4	363,9
2018	8 271	70 047	11 659,9	26,62	42 000,8	2 983,88	113,7	498,0
2019	7 612	84 192	15 199,1	27,03	41 753,0	3 560,60	105,6	567,0
2020	7 323	94 663	19 390,0	28,44	41 460,3	3 978,40	105,0	678,3
2021 (на 1 липня)					41 213,6			

Ранжування за коефіцієнтом кореляції зв'язку між обсягом виробленої продукції у харчовій галузі та макроекономічними показниками

№	Рівняння регресії	Коефіцієнт кореляції	Ранг
1	$y = 1,0385x + 271,5262$	$R^2 = 0,9348$	4
2	$y = -15,785 + 22430$	$R^2 = 0,9424$	2
3	$y = 0,4664x + 729,11$	$R^2 = 0,6221$	13
4	$y = 22,202x + 5374,2$	$R^2 = 0,8504$	9
5	$y = 14,285x - 1169$	$R^2 = 0,8013$	10
6	$y = -8,1806x + 21469$	$R^2 = 0,6267$	12
7	$y = -5,033x + 11337$	$R^2 = 0,9366$	3
8	$y = 104,29x - 2093,6$	$R^2 = 0,9144$	5
9	$y = 16,601x + 824,84$	$R^2 = 0,8758$	7
10	$y = 0,0449x - 29,321$	$R^2 = 0,9433$	1
11	$y = -8,1345x + 41170$	$R^2 = 0,7973$	11
12	$y = 4,318x - 16,007$	$R^2 = 0,9094$	6
13	$y = 0,0179x + 104,81$	$R^2 = 0,0686$	14
14	$y = 0,6974x - 14,2278$	$R^2 = 0,8585$	8

продукції харчової промисловості здійснюють такі макроекономічні чинники, як середнє значення валютного курсу, кількість домогосподарств, середньооблікова кількість працівників за видами економічної діяльності, депозити (ранг від 1 до 4).

Наступна група чинників (ранг від 4 до 8) включає валовий внутрішній продукт на одну особу, загальний обсяг валового внутрішнього продукту, середньорічний наявний дохід на одну особу, прибуток (змішаний дохід).

До третьої групи чинників можна віднести (ранг від 9 до 12) кількість інвестицій у харчову галузь, середньомісячну заробітну плату, кількість населення, зайняте населення за видами економічної діяльності.

До четвертої групи належать чинники, які майже не впливають на зростання обсягів виробництва продукції харчової галузі (ранг від 13 до 14), а саме обсяг кредитів та індекс інфляції.

Не можна оминати увагою той факт, що саме валютний курс та кількість вітчизняних домогосподарств є основними факторами довгострокового економічного зростання галузі.

Друга група факторів пов'язана з доходами домогосподарств в Україні.

При цьому інвестиції в галузь є чинником тільки третьої групи.

Нині можна сказати, що обсяг державних інвестицій, пропорційних ВВП, падає у всій Європі з 1990-х років (рівень знизився приблизно з 5% до 2,5%). Згідно з оцінкою ОЕСР, щоби підтримати тривале зростання економіки, інвестиції в інфраструктуру повинні становити не менше 4,1% від ВВП [5].

Виконані розрахунки доводять, що харчова галузь є важливою для багатьох видів виробничої діяльності та сприяє створенню робочих місць і доходів. Усебічна взаємодія цієї галузі з іншими

секторами економіки робить її ключовою сферою, і вона сприяє економічному розвитку загалом.

При цьому економічний вплив харчової галузі поширюється на сектори, що мають особливо сильні зв'язки зі сферою роздрібної торгівлі, охороною здоров'я та соціальною допомогою, виробництвом упаковки й тари для продуктів харчування, відпочинком і проживанням, а також ресторанним бізнесом.

Задля визначення місця та ролі галузі виробництва харчових продуктів серед інших видів економічної діяльності в Україні нами було проведено аналіз створеної валової доданої вартості.

У табл. 5 наведено зіставлення валової доданої вартості в харчовій галузі та доданої вартості промисловості загалом в Україні за 2013–2019 роки [6].

За даними табл. 5 бачимо, що додана вартість у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів має темпи зростання вищі, ніж загалом у переробній промисловості, майже на 100%. При цьому питома вага доданої вартості у виробництві харчових продуктів щодо загального виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів складала від 93,7% у 2013 році до 78,2% у 2017 році.

При цьому питома вага доданої вартості переробної промисловості складала від 22,18% у 2015 році до 16,56% у 2019 році порівняно з доданою вартістю за видами економічної діяльності.

Питома вага доданої вартості безпосередньо галузі виробництва харчових продуктів до доданої вартості за видами економічної діяльності складала 3,74% у 2019 році. Аналогічний показник у 2013 році складав 3,84%, тобто цей показник за останні роки залишається майже на одному рівні.

На рис. 1 наведено динаміку доданої вартості у харчовій галузі за 2013–2019 роки.

Таблиця 5

Валова додана вартість (за витратами виробництва) в харчовій галузі у зіставленні за видами економічної діяльності з переробною промисловістю загалом в Україні (2013–2019 роки)

Роки	Додана вартість, млрд. грн.	Темп зростання, % до 2013 р.	Питома вага, %	Питома вага, %
Усього (за видами економічної діяльності)				
2013	1 038,3	100	100	
2014	1 293,6	124,59	100	
2015	1 396,2	134,47	100	
2016	1 805,6	173,90	100	
2017	2 257,3	217,41	100	
2018	2 510,7	241,81	100	
2019	2 973,6	286,40	100	
Переробна промисловість				
2013	197,4	100	19,01	
2014	281,3	142,51	21,75	
2015	309,6	156,84	22,18	
2016	344,4	174,47	19,07	
2017	459,7	232,88	20,37	
2018	493,3	249,90	19,65	
2019	492,4	249,45	16,56	
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів				
2013	42,6	100	21,58	
2014	87,3	204,93	31,03	
2015	96,8	227,23	31,27	
2016	104,4	245,07	30,31	
2017	134,6	315,97	29,28	
2018	124,2	291,55	25,18	
2019	137,5	322,77	27,02	
Виробництво харчових продуктів				
2013	39,9	100	20,21	93,7
2014	73,1	183,21	26,0	83,73
2015	77,5	194,24	25,03	80,06
2016	90,0	225,57	26,13	86,2
2017	105,3	263,91	22,91	78,2
2018	105,2	263,66	21,33	84,7
2019	110,6	277,20	22,46	80,44

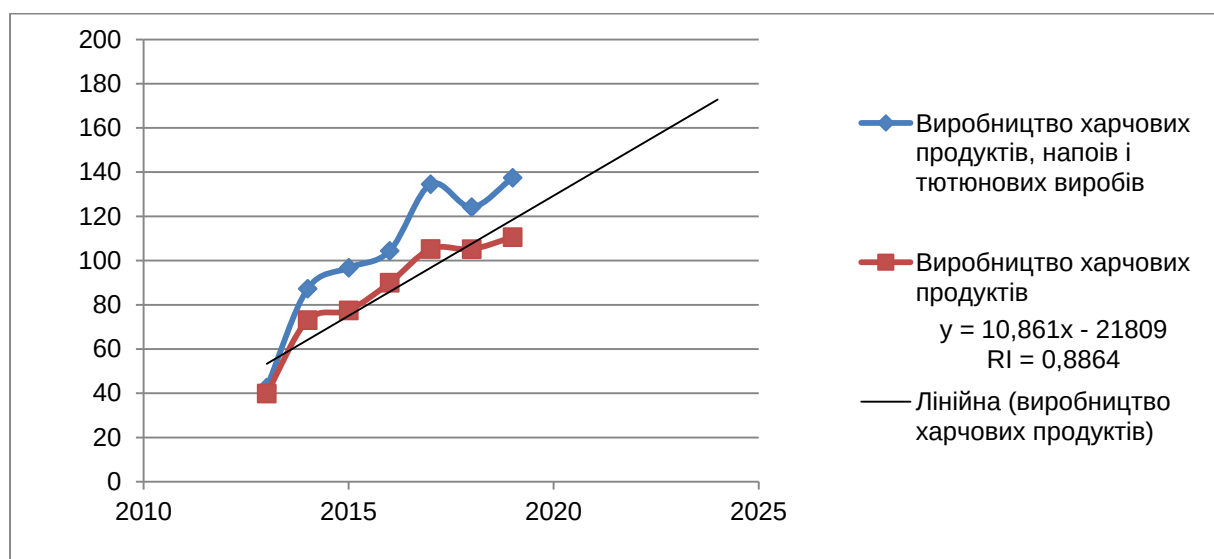

Рис. 1. Обсяг та динаміка доданої вартості у харчовій галузі

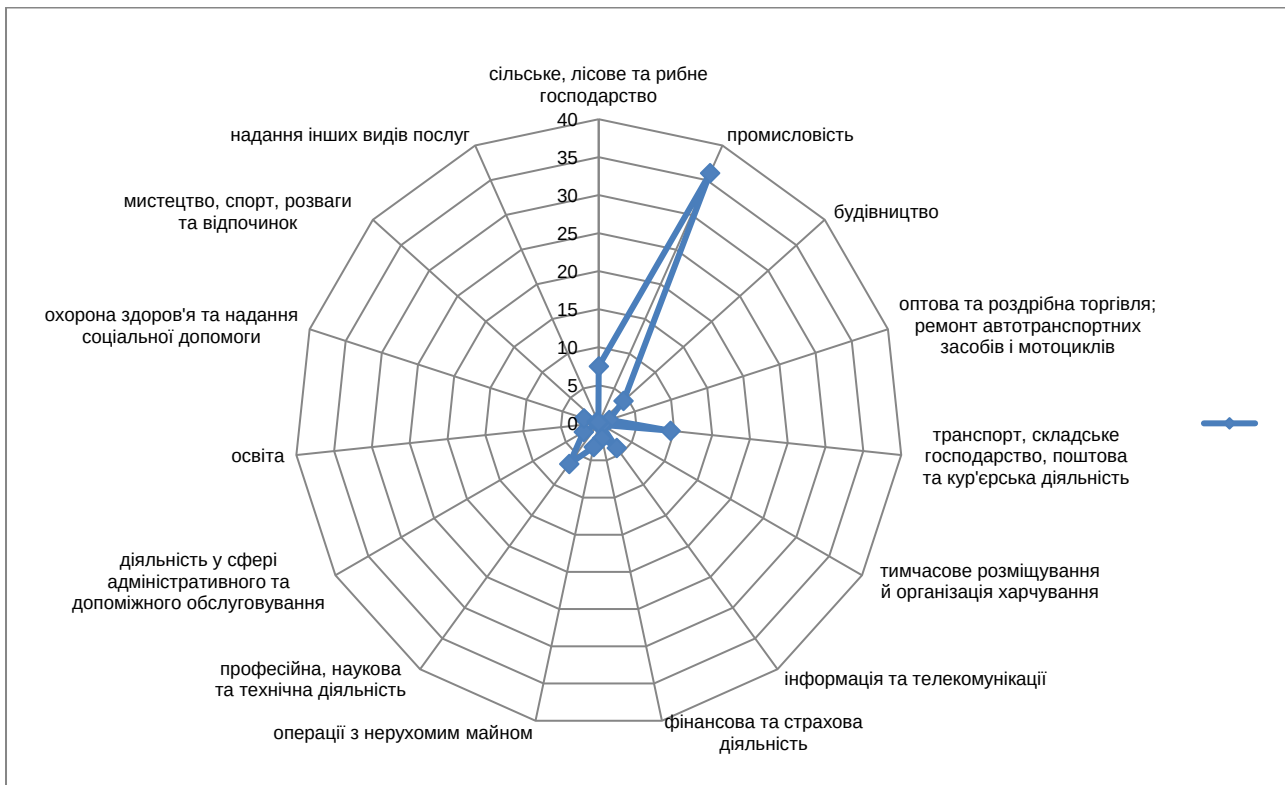

Рис. 2. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності в Україні за 2019 рік

На основі визначеного рівняння лінії тренду доданої вартості у виробництві харчових продуктів побудований прогноз показує, що до 2025 року додана вартість буде постійно зростати (майже до 170 млрд. грн.).

Для порівняння на рис. 2 наведено структуру валової доданої вартості за видами економічної діяльності в Україні за 2019 рік.

Як бачимо, у 2019 році найбільшу питому вагу у створенні доданої вартості мали промисловість (36,02%), транспорт, поштова та кур'єрська діяльність (9,49%), сільське, лісове та рибне господарство (7,49%), професійна, наукова та технічна діяльність (6,62%), будівництво (4,38%).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проведене дослідження показало, що харчова галузь має найбільші показники виробництва продукції до ВВП України. Отже, харчова галузь має суттєве значення для зростання ВВП країни та значний потенціал для росту, а також потребує додаткових інвестиційних ресурсів задля розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

На основі виконаних та наведених розрахунків дійшли висновку, що найбільший вплив на обсяг виробленої продукції харчової промисловості здійснюють такі макроекономічні чинники, як середнє значення валютного курсу, кількість домогосподарств, середньооблікова кількість працівників за видами економічної діяльності, депозити.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рymar О.Г., Мазуркевич І.О. Проблеми та перспективи розвитку харчової промисловості України. *Економіка та держава*. 2021. № 3. С. 66–70.
2. Мудрак Р.П. Стан та перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5. № 3. С. 125–134.
3. Мартинюк О.А. Визначення загальносистемних детермінант розвитку харчової промисловості України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 179–183.
4. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf (дата звернення: 15.10.2021).
5. Перспективи нерухомості Мексики 2018. URL: https://www.bbva-research.com/wp-content/uploads/2018/11/1811_MexicoRealEstateOutlook_2H18.pdf (дата звернення: 15.10.2021).
6. Економічна статистика. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (дата звернення: 15.10.2021).

REFERENCES:

1. Rymar O.H., Mazurkevych I.O. (2021) Problemy ta perspektyvy rozvytku kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Problems and prospects of development of the food industry of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 3, pp. 66–70. (in Ukrainian)
2. Mudrak R.P. (2020) Stan ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Status

and prospects of development of food industry enterprises in Ukraine]. *Ukrainskyj zhurnal prykladnoi ekonomiky*. Tom 5, no. 3, pp. 125–134. (in Ukrainian)

3. Martyniuk O.A. (2018) Vyznachennia zahalnosystemnykh determinant rozvitku kharchovoi promyslovosti Ukrainy [Determination of system-wide determinants of food industry development in Ukraine]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 21, pp. 179–183. (in Ukrainian)

4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2018) [State Statistics Service of Ukraine]. Available at:

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf (accessed 15 October 2021). (in Ukrainian)

5. Perspektyvy nerukhomosti Meksyky (2018) [Mexico Real Estate Outlook]. Available at: https://www.bbva-research.com/wp-content/uploads/2018/11/MexicoRealEstateOutlook_2H18.pdf (accessed 15 October 2021).

6. Ekonomichna statystyka (2020) [Economic statistics]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm (accessed 15 October 2021). (in Ukrainian)